

ÜÇÜNCÜ DÜNYA NEREYE GİDİYOR? *

J. M. ALBERTINI

Çeviren :

Ass. Dr. M. Zafer ÜSKÜL

60 Yılları Üçüncü Dünyanın siyasal ve ekonomik kurtuluş savaşına tanık oldu. 10 Seneden fazla bir zamandan beri **Bandoeng** efsanesi gerçekleşmişe benziyor. Üçüncü Dünya ülkeleri yavaş yavaş siyasal bağımsızlıklarını kazandılar. Buna paralel olarak, kalkınma savaşları elle tutulur sonuçlara ulaştı. Artık, Üçüncü Dünya ülkeleri durgunluk ülkeleri değildirler.

1955 den 1967 ye kadar, kalkınma yolunda olan ülkelerin bütününde, ortalama kalkınma hızı % 4,5 oldu. Bu hız pazar ekonomisine sahip kalkınmış ülkelerin (% 5,2) veya planlı ekonomiye sahip kalkınmış ülkelerin (% 7,6) kalkınma hızlarından düşüktür, fakat fark azalmaktadır. Hattâ, 1967/68 yıllarında, kalkınma yolunda olan ülkelerin ortalama kalkınma hızı pazar ekonomisine sahip ülkelerin ortalama kalkınma hızını aştı (% 6,1 e karşı % 5,6). Ve bu aşma zengin ülkelerde alınan mesafelerin iyileşmesine rağmen oldu.

Gıda üretimi, kişi başına düşen üretimin geniş ölçüde iyi duruma gelmesi sonucunu doğuracak kadar yeterli bir oranda değilse de, kalkınma yolunda olan ülkelerde kalkınmış ülkelerdekine benzer bir artış gösterdi (1955 ile 1967 arasında + % 41, fakat nüfus artışı çıkarılırsa yalnızca + % 6). Bununla beraber, tohumların seçimi ve ıslahı, birçok bölgede, gerçek bir yeşil ihtilale yol açtı.

(*) «Où va le Tiers Monde», *30 Jours d'Europe*, No. 164, mart 1972, s. 35-37 (Yazar Fransa Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezinde araştırma uzmanıdır).

Endüstrideki başarılarla gelince, o da son derece parlaktır : 1955 ile 1967 arasında + % 92 (kalkınmış ülkelerde % 83). Dikkate değer ki hareket noktası bir yanda çok çok aşağıda, öte yanda ise oldukça yukardadır.

Ekonomik Durumların Çeşitliliği

70 Seneleri bize neler gösterecek? Önce şunu saptamak gerekir : Üçüncü Dünyanın «kutuplaştırıcı» (polarisateur) niteliği yıkılmak üzere görünmektedir. Hindistan-Pakistan savaşı bunun en acı fakat en net örneği oldu. Her zaman var olan durumların çeşitliliği daha çok olarak ortaya çıkmaktadır.

Farklılıklar benzerliklere üstün gelmektedir. Üçüncü Dünya gerçekleşmekte görüldüğü anda yıkılıyor ve birçok sorun, çözüm tipleri ortaya çıkarıyor ve bazan gruplar şiddetle çatışıyorlar. Fakat, çeşitliliklerine rağmen Üçüncü Dünya ülkeleri aynı yetersizliklerle karşılaşmaktadırlar.

Durumların çeşitliliği önce kişi başına düşen iç ürün düzeyinde kendini göstermektedir. Lâtin Amerika'da Haitinin durumunun (kişi başına 80 dolar) kişi başına 1000 dolara ulaşan Venezuel'nın durumuyla karşılaştırılıp karşılaştırılmayacağı sorulmağa değer. Afrika'da dengesizlikler çok daha büyüktür : bir yanda kişi başına 70 dolarla Çad ve öte yanda yaklaşık olarak kişi başına 1300 dolar ve % 36 yıllık kalkınma hızıyla petrolün gelişiminin sonuçlarını zorlukla emebilen (absorber) ve yardım sağlayan ülke durumuna gelen Libya Arap Cumhuriyeti. Asya'da kişi başına milli geliri Birleşik Devletler'inkine yaklaşan Kuveyt'in durumu dikkate alınmazsa, dengesizlikler daha az büyüktür. Bununla beraber, kişi başına 70 dolarla Laos, 81 dolarla Hindistan ve 638 dolarla Singapur arasında farklılıklar var.

Bununla beraber, kişi başına brüt iç üretimdeki dağılım gerçek durumlar yelpazesinin ancak bir ögesini verir. Aynı zamanda hızlı kalkınan ülkelerle halâ bağımlı bir durgunluk içinde olan ülkeleri birbirinden ayırmak gerekir. Ülkelerin ortaya koyduğu ekonomik yığılı ve kalkınmasının özel koşullarını özellikle gözönünde bulundurmak gerekir. Örneğin kişi başına 81 dolarla Hindistanın kalkınma kapasitesi, kalkınma hızı uzun devrede Paraguay'ınkinden açık bir şekilde az olmakla beraber, kişi başına 228 dolara sahibolan Paraguay'a göre daha önemlidir. Gerçekten, kalkınma

yalnızca bir yüzde sorunu değil, aynı zamanda mutlak rakamlar sorunudur. 41,5 milyon dolar civarında görünen bir toplam yığın sahibi Hindistan temel endüstriyi veya kilit endüstriyi (atom ve elektronik endüstrisi dahil) kurabilir, yüksek kaliteli bir kadroyu bizzat yetiştirebilir, etkili bir ordu sahibi olabilir (Hindistan-Pakistan savaşında bu açıkça görüldü), araştırma merkezleri sahibi olabilir. Bütün bu hedefler, 1 milyar dolar brüt iç ürüne sahip olmayan ülkelerce aşağı yukarı hiçbir zaman ulaşılamıyacak hedeflerdir. Komünist Çin'in durumu, bu açıdan, Hindistan'ın durumuyla aynı tiptedir. Başka bir deyişle, küçük kıtalar veya 10-15 milyar dolarlık brüt iç ürün basamağını aşan ülkeler, bu yığınlara dayanarak, az gelişmişlikleri büsbütün yenilmiş olmasa bile, ekonomik güç durumuna gelmeyi umabilirler.

Petrol sahibi ve enerji savaşının şimdilik başlıca etkeni durumunda bulunan ülkelerle hammaddeleri (yer fıstığı gibi) zengin ülkelerce ihraç edilen ürünlerin rekabetiyle karşılaşan ülkeler arasındaki farklılık da aynı değerdedir.

Kalkınma Modellerinin Çeşitliliği

Durumların çeşitliliğine siyasetlerin ve kalkınma modellerinin çeşitliliği eklenmektedir. Artık 1960 yılında değiliz. Değişik kalkınma yolları, sefaletin kısır döngüsüyle savaşlarında belirli başarılarla ulaşan değişik ülkelerce uygulandı. Kapitalist veya Neo-kapitalist yol Güney Kore veya Fildişi Sahili gibi ülkelere yılda % 7 ye yaklaşan veya aşan kalkınma hızlarına ulaşma olanağı tanıdı. Sosyalist modellere gelince, somut durumlara bağımlı olarak çeşitlendiler. Sosyalizm Küba'ya Birleşik Devletlerden kopuşundan sonra, yıkılmayı önlemeyi sağladı. Cezayir'de, dışa çok geniş şekilde açık bir ekonominin çerçevesi içine girdi ve ölçülü sonuçlardan sonra, son yıllarda yılda % 6 ya ulaşan bir kalkınma hızıyla meyvalarını vermeğe başlıyor. Çin'e gelince, sosyalizm sayesinde, yoksulluk devrini aşmışa ve bir ekonomik ihtilâle, bir endüstri ihtilâline girmişe benziyor. Diğer ülkeler, dış bağımlılıklarını, mübadele şartlarını bozmayı, enflasyonu kalkınma stratejilerine katıyorlar : bu şekilde, Brezilya usulü kalkınmanın sosyal maliyeti belki ağırdır, ama belirli ölçüde bir endüstrileşmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu durum çeşitliliği karşısında, kalkınmış ülkeler de yardım çeşitlerini çoğaltırlar. Birkaç yüzbin nüfuslu bir ülkeyle işbirliği bir küçük kıtaya kurulan işbirliğiyle aynı olamaz. Yatırımlarla çerçevelenmiş bile olsa,

kapitalist yapılara sahip bir ülkeyle yapılacak işbirliğine gelince, sosyalist bir ülkeyle geliştirilen işbirliğinden kaçınılmaz bir şekilde farklı olacaktır. Bununla beraber, işbirliği biçimlerinin çeşitliliğinin, akla uygun bir gerçeğe uydurmanın sonucu olduğu sanılmamalıdır. Bu çeşitlilik, aynı zamanda, birçok olayda, aynı çabuklukla durumların gelişimine uydurulmayan siyasetlerin kargaşalığını ifade eder, hattâ ve özellikle, işbirliğinin yöneten güç ilişkilerindeki farklılığı ve iki taraflı yardımlar aracılığıyla ayrıcalıklı durumlarını korumak için uğraşan ve bunu az veya çok başaran bir neo-koloniyalizmi yansıtır. Burada, Üçüncü Dünya ülkelerinin kalkınmış ülkelerin hükmeden durumları karşısındaki ortak zayıflığıyla karşılaşyoruz.

Ortak Zayıflıklar

Son on yılda atılan başarılı adımlar ve kalkınma hızları gerçekten, zengin ülkelerin hükmeden durumlarını sarsmadı.

Hiç şüphesiz, kalkınma yolundaki ülkeler kalkınmış ülkelerinkiyle karşılaştırılabilecek bir kalkınma hızına ulaştılar. Burada mutlak rakamların önemiyle karşılaşılıyor. 60 yıllarının sonunda, kalkınma yolunda ülkelerin (Komünist Çin dahil) bütün iç ürünlerinin brüt toplamı 400 milyar dolar civarına yükseldi, kalkınmış ülkelerin (komünist ülkeler dahil) bütün iç ürünlerinin brüt değeri 2.100 milyar doları buldu. Aradaki fark şu sonucu doğuracak önemdedir ki ikinciler uzayın fethini tasarlayabiliyorlar ve bu, zenginlik ve konfor yarışında bir duraklama sonucu vermiyor; oysa birinciler asgari yaşama düzeyi için ancak uzun bir sertlik devresini kabul ederek savaşıyorlar.

Daha ciddi bir olay, zengin ülkelerin şimdiki kalkınma düzeylerinin sağladığı yaşama biçiminin Üçüncü Dünyanın kalkınmasıyla az bağdaşır nitelikte oluşudur. Bu günkü durumda, bu yaşama biçiminin Üçüncü Dünya ülkelerine yayılışı, bu yayılış ancak bir azınlığı ilgilendirse ve yığınların ayrıcalıklı azınlık tarafından sömürülmesini gerektirse bile, ticari bağımlılıklarını güçlendiren gösteriş etkileri yaratıyor. Böyle, bir ilk endüstriyel kalkınma ortaya çıkabilir, fakat çoğu zaman sert ekonomik düşüşlerle birlikte gelen sosyal patlamalarla sonuçlanır.

Daha uzun devrede, yaşama biçimimizin Üçüncü Dünya nüfusunun tümüne, bağımlı olarak bile olsa, genel yayılışı, teknik bilgi-

lerimizin Őu durumuna göre, olanaksız görünmektedir. Durumu aydınlatmak için basit bir hesap yeter : dünyanın, Kuzey Amerikanın Şimdiki yaşama düzeyinden yararlanması için 60 milyar ton demir cevheri gerektir; oysa, dünya demir cevheri üretimi 350 milyon tonu geçmemektedir... Kalkınmış Ŗlkeler Ŗnc Dünyayı böylece bir çıkmaza srklemekteler.

Buna paralel olarak, kalkınma yolundaki Ŗlkelerin abaları endüstrileşmiş Ŗlkelerin geliŐimi ile devamlı olarak tehdit edilmek tehlikesindedir. Yeni on yılın ilk yıllarına damgasını vuran para bunalımı, bu açıdan, çok anlamlıdır. GörünüŐte, spekulasyon yalnızca endüstrileşmiş Ŗlkelerin paralarına zarar vermiŐtir. Gerçekte, eēer bu bunalım bir çözüm bulmazsa, aēırlıēının başlıca fakir Ŗlkelere ykleneceēi dünya ticaretinde bir gerilemeye tanık olabiliriz. Şimdiden, 1970 ilkbaharından beri, ham madde fiyatlarında bir düŐüŐ görmekteyiz. Oysa, çeliŐkili olarak, parasal andlaŐmalar yalnızca zengin Ŗlkeler arasında görüŐülmektedir. Buna karŐılık, Ŗnc Dünya Ŗlkeleri bunalımların ve düŐüŐlerin yükünü aēır olarak yüklendikleri halde, ilk ürünlerin öneminin baēımlı azalıŐı yüksek konjonktür devrelerinden tam yararlanmalarına artık olanak tanınamaktadır. 1950 de, kalkınmış kapitalist Ŗlkeler arasındaki mübadele dünya ticaretinin % 37,4 n, bu Ŗlkelerin kalkınma yolunda olan Ŗlkelerle ticareti ise dünya ticaretinin % 39,9 unu meydana getiriyordu. 1969 da, bu yüzdeler sırayla % 53,4 ve % 27,2 oldular... Bu rakamlarda kalkınma yolunda olan Ŗlkelerin kararlı isteklerinin sonucunu görmemek gerekir, tam tersine, bu rakamlar kalkınmış Ŗlkelerin gelişiminin sonucudur. Sentez rnlerinin ortaya ıkıŐı, Avrupa ekonomilerinin birleŐmeleri, Doēu-Batı yakınlaŐması, sizden en fazla alandan alma isteēi bu geliŐimin en belirleyici unsurlarındandır. Bu koŐullar altında, petrol üreticilerinin eylemi gibi eylemlerin genelleŐmesinin zorlukla karŐılaŐması anlaŐılmaktadır.

Kalkınma abaları hükmetmeye son vermediler.

Avrupa'nın Rolü

HerŐeyden önce, «zengin» Ŗlkelerin Şimdiki kalkınmalarında, özellikle yaşama biçimlerinin geliŐiminde, hiçbir Şey söz konusu edilmediēine göre, kalkınmak isteyen «fakir» Ŗlkeler gitgide daha çok bir kültürel ve Şüphesiz ekonomik kopuŐu deneyeceēe benzemektedirler. Bununla beraber bu strateji ancak ekonomik yıēımı ye-

terli olan ülkelerce kullanılabilir. Bu ülkeler, az-gelişmişliklerine rağmen, yeni silahların ağırlığını taşıyabilme yeteneğine sahip gerçek güçler durumuna gelmeyi umabilen küçük-kıtalardır.

Şüphesiz, bu varsayıma göre, bütün fakir ülkeler tek başlarına kalkınmağa girişemezler. Birçokları, şüphesiz, dağılmaya ve sosyal kargaşalığa uğrayacaktır. Bu ülkelerin bazılarında, dış yardım bu süreci geriletebilir, fakat, kalkınmış ülkelerin ekonomik ve sosyal evrimlerini değiştirmesek bunun önüne geçilemez. Bununla beraber, işaret edelim ki bu gruptaki ülkelerden endüstrileşmiş ülkelerin vazgeçemeyeceği ham maddelere sahip olanlar, kendi kendilerine, hiç olmazsa geçici olarak, ekonomik ve kültürel hükmetmenin sonuçlarından kurtulmayı deneyebilirler. Eylemleri, hükümetlerinin halklarını politik dinamikleştirme yetenekleri ölçüsünde başarılı olacaktır. İyi yer almış ve kapitalist kalkınma kozunu sonuna kadar kullanmış öteki ülkeler, kendi yönlerinden, kalkınmış ülkeler yararına olan dünya yüzeyinin örgütlenmesindeki kalkınma kutuplarının yerlerini değiştirerek refah adacıkları durumuna gelmeyi umabilirler.

Sonuçta, ölçülemeyecek insanî sonuçlara gebe çatışmalar öngörüüyor. Unutmayalım ki, Japon ve SSCB kalkınmalarında olduğu gibi, tek başına kalkınma, yakın geçmişte, daima dünya çapında savaşlara yol açtı.

Fakat, başka senaryolar da olanaklıdır; bunlar, bir yandan, **uluslararası işbirliğinin biçimlerinin yeniden değiştirilmesini** ve her ülkenin durumuna **gerçek uyumunun** sağlanmasını, öte yandan, **kalkınmış ülkelerin kalkınmalarının biçim değiştirmesini** gerektirir. Tarihin verdiği dersler üzerinde derin derin düşünmeliydik. Endüstri ihtilali, endüstri öncesi toplumun ayrıcalıklarının yaşama biçiminin ve yaşama düzeyinin kalkınmış ülkelerin nüfusunun tümüne yayılmasını sağlamadı. İhtilaller ve buluşlar yüzünden, yeni bir yaşama biçiminin ortaya çıkması sonucunu doğurdu. Belki de, «yaşamın kalitesinin» yeniden bulunmasıyla ve bugünün genç Avrupalılarının kendi kendilerine sordukları kalkınmanın amacı sorularıyla ortaya çıkan şey budur.

Bu bir günde olmayacaktır, ama, **Avrupa, eğilim değişiminin başlangıç noktası olabilir.** Avrupa, dünya ticaretine ağırlığını koymak için, gerekli araçlara sahiptir, zira ham maddeler ithalinin başlıca merkezidir. Büyük Britanya'nın topluluğa girişi, Avrupa'ya,

fazladan şimdiden yıkılma yolunda olan doların egemenliğini denkleştirmeye yetenekli malî kurumları vererek, bu olanağı ancak güçlendirebilir. Bugün dünyadaki çatışmalara daha az girmiş olan Avrupa, 17 Afrika ve Malgaş ülkesiyle kurulan birliğin sağladığı ayrıcalıklı bağlar ve genel olarak sterlin bölgesinden aldığı mirasla, yardım politikasının bütününe yeniden tanımlanmasını deneyebilir : kendisine, yaratma gücünü ve kalkınmasının yeniden yönelimi için gerekli cesareti bulmak kalacaktır. Rolünü oynamak ve dünya kalkınmasında yüce yerini yeniden bulmak için kendisine kalan tek şans belki de budur.